

EWA MARCZAK

**TRUSZKI-ZALESIE, ST. 4 (OSADA „NIKIENKI”), WOJ. PODLASKIE.
BADANIA W LATACH 2004–2005, 2007–2010**

(PL. 148)

Wieś Truszki-Zalesie, gm. Kolno, leży na Mazowszu, w północno-zachodniej części Wysoczyzny Kolneńskiej. Badaniami archeologicznymi objęto cztery znajdujące się tam stanowiska z okresu wczesnego średniowiecza (AZP 30-76): stanowisko nr 1 – grodzisko „Okop”, stanowisko nr 2 – osadę obronną na „Górze Wieżowej”, stanowisko nr 3 – osadę „Siedlisko” oraz stanowisko nr 4 – osadę „Nikienki” (Ryc. 1). We wczesnym średniowieczu był to duży zespół osadniczy, położony na pograniczu mazowiecko-pruskim (MARCZAK 1986; 2004; 2006a; 2006b; 2008b).

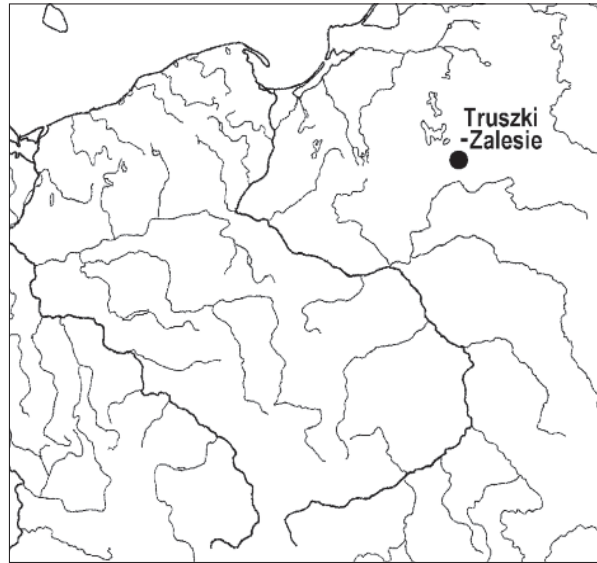
Osada otwarta, oznaczona jako stanowisko nr 4, zlokalizowana jest w odległości około 300 m na północny zachód od grodziska, na łące, którą mieszkańcy wsi nazywają „Nikienkami”. Powierzchnia osady, określona na podstawie wyników badań powierzchniowych i wykopaliskowych, zdjęć lotniczych oraz ukształtowania terenu wynosi około 1 ha. W jej bezpośrednim sąsiedztwie, na łące o nazwie „Rudawa”, występuje ruda darniowa.

Prace archeologiczne na „Nikienkach” rozpoczęto w 2004 roku. Kontynuowano je w latach 2005 i 2007–2010, pod kierunkiem mgr Ewy Marczak i prof. dr. hab. Adama Łukaszewicza z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Finansowanie prac zapewnił IA UW. Były to badania wykopaliskowe, które poprzedzano poszukiwaniami powierzchniowymi i pracami geologicznymi. Do 2010 roku wytyczono sześć wykopów archeologicznych (I–VI), o łącznej powierzchni 225 m². Pracami objęto wschodnią część osady, na powierzchni której występowało najwięcej zabytków: fragmentów glinianych naczyń i kawałków żużla.

Głównym celem badań wykopaliskowych na „Nikienkach” było ustalenie wielkości i chronologii osady oraz poznanie jej zabudowy i funkcji.

Podstawowe założenia metodyki badań wykopaliskowych w Truskach-Zalesiu przedstawiono już na łamach „Światowita” (MARCZAK 2004: 195–196).

W wyniku przeprowadzonych prac odkryto siedem kamiennych palenisk (obiekty nr 1, 2, 4, 50, 51, 52, 62). Największe z nich, o średnicy około 2 m, odsłonięto w wykopie I z 2004 roku (obiekt nr 4). W obiekcie tym, pod warstwą kamieni, odkryto wkopane w calec naczynie gliniane. Był to zachowany w całości garnek, wewnątrz którego znajdowała się kość kończyny przedniej gryzonia. Naczynie wraz z zawartością prawdopodobnie stanowiło ofiarę zakładzinową. Na terenie omawianej osady znajdowały się również jamy, różniące się wielkością i przeznaczeniem.

Cztery z nich to obiekty gospodarcze (obiekty nr 5, 6, 7 i 48). W przypadku czterech pozostałych jam nie udało się, niestety, ustalić ich funkcji (obiekty nr 3, 49, 54 i 63). Interesującym obiektem jest jama oznaczona nr 7. W planie miała ona zarys prostokątny, o wymiarach 1×2 m i ok. 0,8 m głębokości. Wypełnisko obiektu stanowiła m.in. gruba warstwa spalenizny. Ciekawie przedstawia się też owalna w planie jama nr 63, o średnicy ok. 1 m i głębokości ok. 0,8 m, w której znaleziono fragment zuchwy końskiej, końskie kopyto i nóż z żelaza. Podczas badań wykopaliskowych w 2009 roku odkryto półziemiankę gospodarczą (obiekt nr 61). W planie miała ona zarys prostokątny, o wymiarach 1,2×2,4 m i ok. 0,6 m miąższości. W obiekcie tym, wypełnionym intensywnie ciemną warstwą spalenizny, znaleziono trzy przedmioty z żelaza: nóż, haczyk i krzesiwo kabłąkowe, a także miniaturowe naczynie z gliny. W 2010 roku odkryto fragment ziemianki mieszkalnej (obiekt nr 64), o zarysie prostokątnym i głębokości ok. 1,2 m. Długość odkopanej części domostwa wynosiła ok. 4 m, a szerokość ok. 1,5 m. W ziemiance znajdowało się kamienne palenisko o średnicy ok. 0,6 m.

Ponadto, w wykopach na stanowisku nr 4, zlokalizowano również ślady po 46 drewnianych kołkach (obiekty nr 8–47, 55–60) oraz niewielkie skupisko węgli drzewnych (obiekt nr 53).

Na „Nikienkach” znaleziono liczne przedmioty żelazne, wśród nich: 9 noży, 2 haczyki, 1 krzesiwo kabłąkowe, 1 romboidalny grot strzały z trzpieniem, okucia, gwoździe

i blaszki. Poza tym odkryto też 1 zabytek miedziany – fragment ornamentowanej bransolety, wykonanej z taśmy metalu. Do zabytków wydzielonych zaliczono również 9 glinianych przęślików i 2 narzędzia z kości zwierzęcych. Szczególnie interesującymi znaleziskami są paciorki z niebieskiej masy szklanej. W sumie znaleziono ich sześć. Trzy z nich to paciorki żeberkowe (Ryc. 2), jeden paciorek ma kształt pierścieniowaty, jeden jest siedmiosegmentowy, a kolejny ma kształt kulisty. Większość z nich poddano analizie chemicznej (PAWLICKA 2007). Na uwagę zasługuje również miniaturowe naczynie wykonane z gliny.

Na stanowisku nr 4 znaleziono liczne fragmenty ceramiki. Pochodzą one z naczyń obtaczanych na kole garncarskim, dobrze wypalonych w atmosferze utleniającej. W glinie użytej do produkcji naczyń występuje domieszka schudzająca średnio- i gruboziarnistego piasku. Naczynia zdobione były ornamentem żłobkowym, w postaci dookólnych linii prostych i falistych, oraz ornamentem stempelkowym. W wykopach występowały również żużel i bryłki wapienia. Na omawianym stanowisku znaleziono też kości zwierzęce, wśród których dominowały szczątki zwierząt udomowionych – świni i bydła (GAŁUS 2009).

Chronologia osady obejmuje okres od X do XI wieku. Podstawą datowania jest ceramika, która pod względem morfologii i technologii wykazuje analogiczne cechy do materiału występującego na grodzisku (st. 1). Natomiast wiek tego ostatniego określono – przede wszystkim na podstawie dendrochronologii – na X w. (WAŻNY 2002). Drugą podstawą datowania grodziska są monety arabskie z przełomu IX i X wieku, znalezione w 2001 roku (BOGUCKI, MALARCZYK, MARCZAK 2005).

Wyniki badań wykopaliskowych oraz powierzchniowych sugerują, że stanowisko nr 4 w Truszkach-Zalesiu było osadą gospodarczą – hutniczo-kowalską (MARCZAK 2007; 2008a; 2009). Wskazują na to odkryte obiekty, takie jak kamienne paleniska, oraz duża ilość żużla, który występował również na powierzchni ziemi. Należy przypuszczać, że wraz z „Siedliskiem” stanowiła ona zaplecze gospodarcze grodu.

Mgr Ewa Marczak
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
emarczak@uw.edu.pl

Literatura

BOGUCKI, M., MALARCZYK, D., MARCZAK, E.

2005 *Skarb dirhamów z X wieku z grodziska w Truszkach Zalesiu, gm. Kolno, woj. podlaskie*, „Wiadomości Numizmatyczne” XLIX/2 (180), 173–190.

GAŁUS, M.

2009 *Konsumpcja mięsa i hodowla zwierząt we wczesnośredniowiecznej osadzie w Truszkach Zalesiu, woj. podlaskie*, Warszawa (maszynopis pracy magisterskiej w IA UW).

MARCZAK, E.

1986 *Tajemnice Ziemi Łomżyńskiej*, „Ziemia Łomżyńska” 2, 97–107.

2004 *Wstępne wyniki badań wykopaliskowych na stanowisku 2 – „Górze Wieżowej” – w Truszkach Zalesiu, gm. Kolno, woj. podlaskie (AZP 30-76)*, „Światowit” V (XLVI)/B (2003), 193–200.

2006a *Na rozdrożu kultur. Badania archeologiczne w Truszkach Zalesiu, woj. podlaskie*, (w:) H. Karwowska, A. Andrzejewski (red.), *Stan badań archeologicznych na pograniczu polsko-białoruskim od wczesnego średniowiecza po czasy nowożytnie*, Białystok, 93–102.

2006b *Wyniki badań archeologicznych wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego w Truszkach Zalesiu, woj. podlaskie w 2003 roku*, „Światowit” VI (XLVII)/B (2004–2005), 127–132.

2007 *Średniowieczne osady wśród łąk nad Wincentą. Zaplecze gospodarcze grodziska „Okop” w Truszkach Zalesiu*, „Zeszyty Kolneńskie” 2, 5–14.

2008a *Badania wykopaliskowe w Truszkach Zalesiu, gm. Kolno, woj. podlaskie w 2008 roku*, „Zeszyty Kolneńskie” 3, 55–57.

2008b *„Nikienki” czyli Prusowie na Mazowszu? Wstępne wyniki badań archeologicznych w Truszkach Zalesiu, woj. podlaskie*, (w:) A. Buko, Wł. Duczko (red.), *Przez granice czasu*, Pułtusk, 119–127.

2009 *Nowe odkrycia archeologiczne w Truszkach Zalesiu*, „Zeszyty Kolneńskie” 4, 71–72.

PAWLICKA, E.

2007 *Skład chemiczny przedmiotów zabytkowych ze stanowiska Truszki Zalesie* (maszynopis w Zakładzie Archeologii Wczesnego Średniowiecza IA UW).

WAŻNY, T.

2002 *Analiza dendrochronologiczna drewna z miejscowości Truszki Zalesie (gm. Kolno, woj. podlaskie) (maszynopis w Zakładzie Archeologii Wczesnego Średniowiecza IA UW).*

EWA MARCZAK

**TRUSZKI-ZALESIE, SITE 4 (SETTLEMENT OF “NIKIENKI”), THE PODLASKIE VOIVODESHIP.
EXCAVATIONS IN 2004–2005, 2007–2010**

Truszki-Zalesie lies in the north-eastern part of Poland, in the Masovia region. In this small village a large settlement complex was discovered – four archaeological sites from the Early Medieval Period: a stronghold of “Okop” (‘Entrenchment’) (Site 1), a fortified settlement of “Góra Wieżowa” (‘Tower Mountain’) (Site 2) and two open settlements: “Siedlisko” (‘Abode’) and “Nikienki” (Sites 3 and 4).

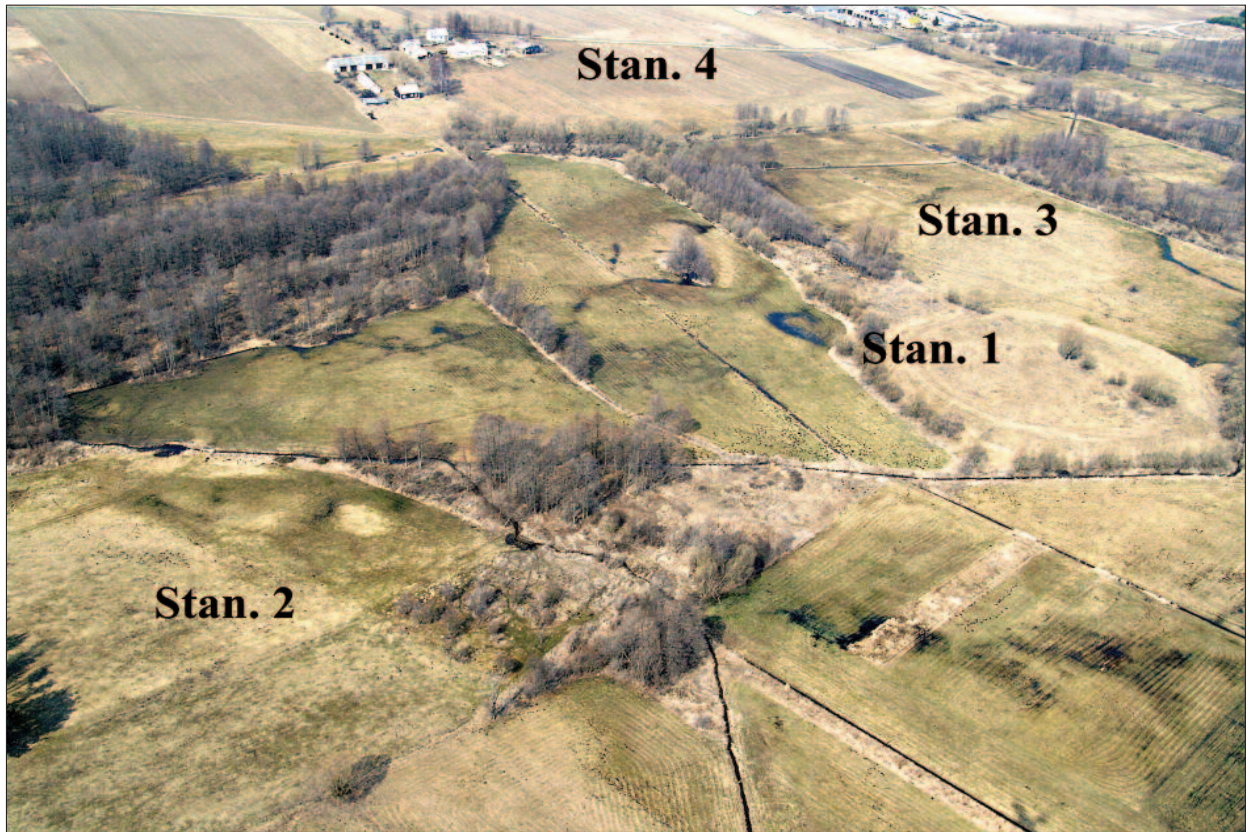
Site 4 was investigated in 2004, 2005 and 2007–2010 by the team directed by Ewa Marczak (in cooperation with Adam Łukaszewicz) from the Institute of Archaeology of the University of Warsaw.

In six trenches (225 m²) seven stone hearths, eight pits, one half-sunken floored hut, one sunken dwelling and

numerous traces of small wooden structures were discovered. Among the small finds there were various implements made of iron: 9 knives, 2 hooks, 1 strike-a-light, 1 rhomboidal arrow-head, a number of nails, and also a fragment of a copper bracelet, 9 clay spindle-whorls, 6 beads of blue glass paste, 2 tools made of animal bone and 1 miniature clay vessel.

The settlement is dated to the 10th–11th c. AD. It was a village of blacksmiths and a settlement of iron-workers.

Translated by E. Marczak and A. Łukaszewicz

Ryc. 1. Lokalizacja stanowisk w Truszkach-Zalesiu na zdjęciu lotniczym (fot. D. Krasnodębski).

Fig. 1. Location of the sites at Truszkach-Zalesie on the aerial photo.

Ryc. 2. Truszkach-Zalesie, st. 4 – osada „Nikienki”. Paciorki szklane (fot. M. Bogacki, M. Dąbski).

Fig. 2. Truszkach-Zalesie, Site 4 – settlement of “Nikienki.” Glass beads.